

них стратегій (владно-примусові, раціонально-емпіричні, нормативні стратегії перепідготовки), моделей реформ (політико-адміністративна, раціонально-всесвітня, культурна, самовідроджувальна модель участі), підходів до освітніх змін (технологічний, політичний, культурний) дозволяє схарактеризувати вітчизні стратегії освітніх змін як засновані на науковому раціоналізмі й культурних цінностях. Подібні характеристики відображено у векторах науково-дослідної і експериментальної діяльності в освітній сфері України, яка безпосередньо визначена основною умовою і засобом результативності освітніх змін. Керівництво експериментально-дослідною діяльністю у площині активізації інноваційних процесів у галузі освіти й освітніх змін в країні здійснюється Міністерством освіти і науки України за участю провідних науковців Академії педагогічних наук України. Пріоритетною формою експериментально-дослідної діяльності в Україні залишаються інноваційні науково-педагогічні проекти («Інтелект України», «Прикладна інформатика», «Вибір успішної професії», «Гармонія інтелекту та здоров'я», «Школа життєвого успіху», «Створення системи надання дистанційних послуг для підтримки навчально-виховного процесу загальноосвітнього та позашкільного навчального закладу», «Росток» та ін.), що реалізуються мережею загальноосвітніх навчальних закладів, які мають статус експериментальних навчальних закладів всеукраїнського й регіонального рівнів згідно таких напрямів: «Національна мережа шкіл сприяння здоров'ю», «Особистісно-орієнтоване навчання та виховання», «Формування духовно-моральних цінностей особистості», «Конкурентоспроможний вчитель», «Школа-родина», «Школа толерантності», «Управління інноваційною діяльністю в умовах сучасного навчального закладу», «Школа життєтворчості», «Обдарованість» та ін.

Таким чином, у ході дослідження встановлено, що освітні зміни в Україні супроводжуються подальшим розвитком вітчизняної реформології й педагогічної інноватики. У роботах українських науковців представлено системний аналіз зарубіжної теорії освітніх змін, здійснено адаптацію основних положень теорії до українських реалій. Положення зарубіжної теорії освітніх змін, ідеї вітчизняних реформологів покладено в основу формування вітчизняних стратегій освітнього розвитку.

МІЖНАРОДНІ ПОРІВНЯЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЯКОСТІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ТА ЇХ ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Світлана Науменко, к.п.н.

*Інститут педагогіки НАПН України
м. Київ*

Згідно із «Національною стратегією розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» одним із перспективних напрямів забезпечення моніторингу та оцінювання якості освіти в Україні має стати «участь країни у міжнародних порівняльних дослідженнях якості освіти (TIMSS, PISA тощо)» [2].

З усіх міжнародних порівняльних досліджень якості освіти Україна брала участь лише в одному – у Міжнародному порівняльному дослідженні якості природничо-математичної освіти учнів 4-х і 8-х класів загальноосвітніх навчальних закладів за проектом TIMSS (у 2007 і 2011 рр.).

Мета цього міжнародного порівняльного дослідження полягає у порівняльному оцінюванні загальноосвітньої підготовки учнів 4-х і 8-х класів з математики і природничих дисциплін у країнах з різними системами освіти та виявлення факторів, що впливають на рівень цієї підготовки. Вибір сукупностей учнів (4-ї й 8-ї класи) та циклічності проведення дослідження (кожні чотири роки) – не випадковий. Це пов'язано з тим, що учні 4-х класів, які беруть участь у дослідженні, через чотири роки навчатимуться в 8-му класі, а порівняння їхніх результатів за два останні дослідження, дає можливість виявити зміни у підготовці восьмикласників (колишніх четвертокласників) за минулі чотири роки.

У 2007 р. у Міжнародному порівняльному дослідженні за проектом TIMSS взяли участь українські учні 4-х і 8-х класів; у 2011 р. – лише 8-х класів. Аналіз результатів дослідження показав покращення у 2011 р. (в порівнянні з 2007 р.) результатів колишніх четвертокласників: українські учні 4-х класів, які у 2011 р. стали восьмикласниками, в цілому підвищили свій міжнародний показник з математики на 10 балів, а з природничих дисциплін – на 25 балів [4]. Це сталося зав-

дяки тому, що участь України у TIMSS-2007 дала можливість на основі аналізу якості освіти в учнів виявити переваги і недоліки української системи освіти. Ураховуючи рекомендації TIMSS-2007, було доопрацьовано підручники, в яких додано задачі практичного змісту і задачі на застосування знань в нестандартних ситуаціях, тестові завдання різних форматів, розроблено нові збірники для проведення державної підсумкової атестації з предметів природничо-математичного циклу, для вчителів, методистів і науковців було організовано й проведено науково-методичні семінари і круглі столи з питань моніторингових досліджень в освіті [5].

Метою міжнародних порівняльних досліджень є оцінювання навчальних досягнень і компетентностей учнів та виявлення факторів, що впливають на рівень підготовки учнів. При цьому, виявлення зв'язку між результатами тестування та станом певного фактора є не менш важливим, оскільки дозволяє сформулювати гіпотези, що пояснюють отримані результати, а також згодом в інших дослідженнях дадуть можливість прогнозувати результати учнів, що відповідають різним станам цих факторів. Саме тому, у міжнародних дослідженнях поряд із тестами для учнів використовуються анкети. Наприклад, у Міжнародному порівняльному дослідженні за проектом TIMSS за допомогою анкет для учнів, їхніх батьків, вчителів й адміністрації навчального закладу збирається інформація про учнів (їхній вік, стать, ставлення до предметів, мотивація до навчання, плани на майбутнє та ін.), сім'ї учнів (освіта батьків, освітні ресурси вдома, кількість книжок та ін.), вчителів (демографічні характеристики, стаж, професійна підготовка, навчальне навантаження, організація навчального процесу, підготовка до уроку, підвищення кваліфікації та ін.), освітні установи (розташування, тип, кількість учнів у школі, матеріально-технічне забезпечення та ін.), навчальний процес (програма навчання, структура уроку, навчальна діяльність на уроці, навчальні матеріали та засоби навчання та ін.) [3, с. 81].

Досвід міжнародних порівняльних досліджень намагалися відтворити в дослідженні «Моніторинг якості загальної середньої освіти за результатами навчання учнів у початковій та основній школі» (далі – Моніторинг), який проводився в навчальних закладах України у листопаді-грудні 2013 р.

Мета Моніторингу полягала в оцінюванні стану національної системи освіти та отримання об'єктивної інформації про її якість: «Моніторинг не передбачає контролю діяльності педагогів чи навчальних закладів, а має на меті з'ясувати типові помилки і прогалини у засвоєнні змісту загальної середньої освіти, виявити болючі проблеми сучасної школи та визначити дієві шляхи їх подолання» [1, с. 4].

З-поміж навчальних предметів було обрано: у 5 класі – українську і російську мови, «Я і Україна» з «Основами здоров'я», іноземну мову; у 10 класі – українську мову і літературу, історію України, всесвітню історію, алгебру, геометрію, іноземну мову, біологію, географію, фізику, хімію, «Технології» [1, с. 3].

Моніторинг проводився за збірниками завдань для учнів (початкової і основної школи та з обраних навчальних предметів). Кожен збірник завдань складався з 10 варіантів тестів, до яких входили завдання закритого і відкритого (розгорнутого) типів [1, с. 10]. (З кожного навчального предмета усі варіанти тестів були подібні один до одного, адже вони були створені за певним авторським шаблоном.)

Додатково використовувалися анкети для вчителів (для вчителів початкових шкіл та вчителів, що викладали відповідний предмет у 10-х класах). В анкетах вчителі зазначали свій педагогічний стаж, кваліфікаційну категорію, педагогічне звання, давали відповіді на запитання щодо стану організації навчального процесу, матеріально-технічного забезпечення та ін.

Планувалося також здійснити порівняння результатів моніторингу за чотирма рівнями навчальних досягнень з результатами оцінювання навчальних досягнень учнів у 2012/2013 н.р. за певними предметами. Проте, через порушення процедури проведення моніторингу, його результати не були оприлюднені, і його було призупинено. (Моніторинг повинен був проводитися щороку.)

Отже, міжнародні порівняльні дослідження якості освіти дають можливість не лише виявити переваги і недоліки в системі освіти кожної країни-учасниці та на основі цих даних виробити напрями покращення національної системи освіти, а й оцінити ефективність прийнятих управлінських рішень під час проведення наступних досліджень. Саме напрями поліпшення якості освіти, а не рейтинг держави, треба вбачати у результатах міжнародних порівняльних досліджень.

В Україні, крім участі в міжнародних порівняльних дослідженнях, має бути створена національна система моніторингу та оцінювання якості освіти. Негативний досвід минулого не повинен зупиняти цей процес, а навпаки, стимулювати його.

Література

1. Збірник інструктивно-методичних матеріалів для проведення моніторингу якості загальної середньої освіти за результатами навчання учнів у початковій та основній школі (2013) [Електронний ресурс] // Моніторинг 2013 – міністерські тести у школах перенесено на листопад ; Національна академія педагогічних наук України (Офіційний сайт). – Режим доступу: [http://naps.gov.ua/uploads/files/monitoring/MON_IMM-Monit_ukr_\(144-13\)_S.pdf](http://naps.gov.ua/uploads/files/monitoring/MON_IMM-Monit_ukr_(144-13)_S.pdf).
2. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (схвалена Указом Президента України від 25 червня 2013 року № 344/2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.
3. Основные результаты международного исследования качества школьного математического и естественнонаучного образования TIMSS-2007. Аналитический отчет. – Часть 2 (3. Результаты российских учащихся 4 и 8 классов по естествознанию. 4. Анализ факторов, влияющих на достижения учащихся 4 и 8 классов по математике и естествознанию. 5. Заключение) [Электронный ресурс] / Центр оценки качества образования Ин-та содержания и методов обучения Российской академии образования. – М., 2008. – 110 с. – Режим доступа: http://centeroko.ru/public.htm#timss_pub.
4. Прокопенко Н. Основні результати міжнародного порівняльного дослідження якості природничо-математичної освіти TIMSS 2011 [Електронний ресурс] / Прокопенко Наталія // Освітня політика. Портал громадських експертів. – Опубліковані статті. – 04.09.2013. – Режим доступу: <http://education-ua.org/ua/analytics/68-osnovni-rezultatimizhnarodnogo-porivnyalnogo-doslidzhennya-yakosti-prirodnichomatematichnoji-osviti-timss-2011>.
5. Українські школярі за результатами дослідження якості природничо-математичної освіти TIMSS увійшли до двадцятки кращих [Електронний ресурс] / Міністерство освіти і науки України. Офіційний веб-сайт // Актуальні новини. – 27 грудня 2012 р. – Режим доступу: <http://novyny.ostriv.in.ua/publication/code-5305451393CF5/list-8C72DA5726/>.

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ БАГАТОМОВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Оксана Першукова, к.п.н.

Інститут педагогіки НАПН України
м. Київ

Розвиток багатомовності школярів визначено аспектом особливої уваги в європейських освітніх системах. Услід за Я. Бломаертом (*Jan Blommaert*), багатомовність на індивідуальному рівні – плюрилінгвізм, розглядають як комплекс специфічних семіотичних ресурсів, якими особа може послуговуватися у житті, а багатомовців вважають особами з комунікативною компетентністю особливого складу, яка має такі характеристики як: множинність, динамічність, інтегрованість, пов'язана з контекстом і залежить від індивідуальних особливостей.

Зважаючи на процеси міграції, глобальної мобільності та мультиспрямованості комунікації, поняття «мовна освіта» в країнах Європи зазнало суттєвих змін. Так, у контексті існуючих раніше держав-націй під ним розуміли процес опанування у першу чергу рідною мовою учнів, яка мала автоматично співпадати з мовою викладання у школі, але з кінця XX ст. в європейських школах стали активно опановувати кілька сучасних мов: глобальну англійську та інші мови міжнародної комунікації. Разом із тим, все більше уваги стали надавати збереженню розмаїтого мовного спадку і вивчати ті мови, якими послуговуються рідше. А отже, мовна освіта в Європі стала багатомовною. Багатомовна освіта розвивається спираючись на солідне підґрунтя — холистичну концепцію Ф. Грожана (*F. Grosjean, 1989*), мультикомпетентнісну теорію В. Кука (*V. Cook, 1995*) та динамічну модель білінгвізму Ф. Хердіні та У. Йесснер (*Ph. Herdina, U. Jessner, 2002*). Для інтенсифікації процесу навчання мов на рівні середньої школи важливою є ініціатива європейських фахівців щодо створення спільного освітнього контексту з усіх виучуваних мов, або *інтеграція мовного курикулуму*. Цей процес у межах однієї школи полягає в